Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi

BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

Coğrafiya Fakültəsinin
“Fiziki coğrafiya” kafedrasının
Magistr pilləsi üçün hazırladığı

«AZƏRBAYCAN LANDŞAFTLARININ OPTİMALLAŞDIRILMASI VƏ PLANLAŞDIRILMASI» fənnindən

PROQRAM

BDU-nun Coğrafiya fakültəsinin

Elmi Şurasında təsdiq edilmişdir.

(protokol №1, 10.09. 2015-ci il)

B A K I – 2 0 22

Tərtib edənlər : c.e.d. prof. Qəribov Yaqub Əli oğlu

c.e.n. dos. İsmayılov Mirnuh Cavad oğlu

Elmi redaktor: c.e.d. prof. İmanov Fərda Əli oğlu

Rəyçilər: AMEA-nın müxbir üzvi c.e.d, prof Əlizadə E.K.

c.e.d. prof. Qocamanov M.N.

“Azərbaycan landşaftlarının optimallaşdırılması və planlaşdırılması”

“Azərbaycan landşaftlarının optimallaşdırılması və planlaşdırılması” fənni BDU-nun Coğrafiya fakültəsinin “Landşaftşünaslıq” ixtisası üzrə təhsil alan magistrantlara II kursun I semestrində 45 saat (30 mühazirə, 15 saat laboratoriya məşğələləri) həcmində tədris olunur. Fənnin tədrisinin əsas məqsədi magistrantlarda landşaft tədqiqatları ilə bağlı praktiki vərdişlərin yaradılması, landşaftlarda antropogen yüklərin tarazlıq fəaliyyətinin optimallaşdırılması sahəsində əməli vərdişlərin və qabiliyyətlərin elmi əsaslarının aşılanmasıdır.

Mövzular üzrə saatların paylanması

	Mövzu	**Mühazirə**	**Məşğ.**	**Semin.**
1	Landşaftların optimallaşdırılma-sı və planlaşdırılması fənninin predmeti, məqsəd və vəzifələri	2		
2	Landşaftların optimallaşdırılma-sı və planlaşdırılmasının əsas tədqiqat metodları	2		
3	Təbii mühitin antropogen trans-formasiyası və onun ekocoğrafi nəticələri	2		
4	Azərbaycan landşaftlarının antropogen transformasiyasının əsas istiqamətləri	2		
5	Azərbaycan landşaftlarının opti-mallaşdırılmasının əsas prinsip-ləri	2		

6	Azərbaycanda texnogen fəaliy-yətin geosistemlərə təsirinin əsas istiqamətləri və onun optimallaşdırılması	2		
7	Landşaftların strukturunun və funksional xüsusiyyətlərinin optimallaşdırılmasının əsas prinsipləri	2		
8	Landşaftların optimallaşdırıl-ması tətbiqi landşaftşünaslığın əsas sahəsi kimi	2		
9	Landşaft planlaşdırılmasının əhəmiyyəti və mahiyyəti	2		
10	Landşaft planlaşdırılmasının əsas mərhələləri	2		
11	Landşaft planlaşdırılmasının əsas prinsipləri	2		
12	İri və orta miqyaslı landşaft planlaşdırılması xəritələrinin tərtibi	2		
13	Regional və məhəlli səviyyə-lərdə landşaft planlaşdırılması aparılmasının əsas prinsipləri	2		
14	Landşaft ekoloji planlaşdırıl-masının əsas istiqamətləri	2		
15	Landşaft planlaşdırılmasının ekoloji təhlükəsizliyinin qorun-masında rolu	2		
16	Landşaftların op-timallaşdırılması xəritələrinin tərtib edilməsi		2	

17	Landşaftların planlaşdırılması xəritələrinin tərtib edilməsi		2	
18	Aerokosmik metodların land-şaftların optimallaşdırılmasında və planlaşdırılmasında rolu		2	
19	Xüsusi qorunan ərazilərdə land-şaft planlaşdırılmasının tətbiqi		2	
20	Landşaftların və landşaft kom-ponentlərinin həssaslıq xəritə-lərinin tərtibi		2	
21	İri miqyaslı landşaft optimal-laşdırılması və planlaşdırılması xəritələrinin tərtib edilmə üsulları		2	
22	Landşaft planlaşdırılmasının ekoloji təhlükəsizliyinin qorun-masında rolu		3	
	Cəmi: 45	**30**	**15**	

1. Landşaftların optimallaşdırılması və planlaşdırılması fənninin predmeti, məqsəd və vəzifələri

Fənnin əhəmiyyəti landşaft optimallaşdırılması və planlaşdırılmasının mahiyəti. Landşafşünaslıq elmi sistemində bu fənnin yeri və mövqeyi. Ətraf mühitin mühafizəsi və transformasiyasında landşaftların optimallaşdırılması və planlaşdırılmasının rolu

2. Landşaftların optimallaşdırılması və planlaşdırılmasının əsas tədqiqat metodları

Landşaft optimallaşdırılması və planlaşdırılmasının elmi-nəzəri əsasları və əsas tədqiqat metodları. Fənnin tədqiqat metod və üsullarının landşaftşünaslıq elmi sistemində mövqeyi. Xüsusi və ümumi tədqiqat metodları. Ənənəvi və müasir tədqiqat metodları

3. Təbii mühitin antropogen transformasiyası və onun ekocoğrafi nəticələri

Landşaftların antropogen transformasiyasında təbii və antropogen amillərin rolu. Antropogen transformasiyanın tarixi-coğrafi aspektləri və təhlili. Antropogen fəaliyyətin ekocoğrafi nəticələri: landşaft komponentlərinin dəyişməsi, torpaq və bioloji ehtiyatlardan istifadənin müasir vəziyyəti, landşaftların təbii ehtiyat potensialının tədricən azalması və s. Landşaftların antropogen transformasiyası və ekoloji tarazlıq arasında əlaqənin optimallaşdırılması

4. Azərbaycan landşaftlarının antropogen transformasiyasının əsas istiqamətləri

Problemin tarixi-coğrafi aspektdə təhlili: qədim dövrdə, orta əsrlərdə sənayeləşmə dövründə, müasir dövrdə və ən yeni mərhələdə Azərbaycan landşaftlarının transformasiyasının əsas xüsusiyyətləri. Azərbaycanda landşaft transformasiyasının əsas istiqamətləri: aqrolandşaftlar, sənaye-texnogen, seliteb-şəhər və s. antropogen landşaftlar. Yarımsəhra, quru-çöl, hidromorf, düzənlik meşə, alçaqdağlığın arid meşə, kserofit quru-çöl, dağ meşə, dağ çəmən landşaftlarının antropogen transformasiyasının əsas istiqamətləri

5. Azərbaycan landşaftlarının optimallaşdırılmasının əsas prinsipləri.

Geosistem yanaşmanın tətbiqi. Geosistemin tarazlı fəaliyyəti və dayanıqlığı. Antropogen yüklənmənin optimallaşdırılması. Optimallaşdırılmada müxtəlif səviyyəli

geosistemlərin struktur-funksional xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması. Geosistemlər arası əlaqələrin tənzimlənməsi. Antropogen təsirlərin lokal, regional və qlobal səviyyələrdə monitorinqi, proqnozlaşdırılması və ekoloji qiymətləndirilməsi. Landşaft optimallaşdırılma zamanı əsas etolon kimi. Mədəni landşaftlar və onların təşkili prinsipləri

6. Azərbaycanda texnogen fəaliyyətin geosistemlərə təsirinin əsas istiqamətləri və onun optimallaşdırılması

Azərbaycanda texnogen fəaliyyətin əsas növləri, təbii landşaftlarda yaratdığı ekoloji pozulmalar. Texnogen landşaftların dağ və düzənlik landşaftlarında formalaşma xüsusiyyətləri. Texnogen landşaftların əsas struktur-funksional xüsusiyyətləri. Geosistemlərdə texnogen yüklərin optimallaşdırılması yolları

7. Landşaftların strukturunun və funksional xüsusiyyətlərinin optimallaşdırılmasının əsas prinsipləri

Geosistemlərin struktur elementləri, təbii və antropogen komponentlər, onlar arasında nisbi tarazlıq anlayışı və onun edarə olunması. Landşaftların əsas funksiyaları: mühityaratma, təbii ehtiyatı bərpa etmə, iqtisadi, sosial, rekreasiya və s. Landşaftların təbiət və cəmiyyət üçün əsas funksiyasının təyin edilməsi üsulları: riyazi-statistik, iqtisadi, ekoloji vəs. Landşaftların strukturunun və funksiyasının optimallaşdırılması prinsiplərinin müəyyən edilməsində Coğrafi informasiya sistemlərinin rolu

8. Landşaftların optimallaşdırılması tətbiqi landşaftşünaslığın əsas sahəsi kimi

Geosistemlərin və landşaftların inventarizasiyasının tətbiqi əhəmiyyəti. Landşaft xəritələri əsasında landşaft kadastrının tərtibi üsulları. Landşaftların təbii ehtiyat potensialı anlayışı və onun qiymətləndirilməsi metodikası. Təbii mühitin keyfiyyətcə qiymətləndirilməsinin əsas istiqamətləri. Landşaft

proqnozlarının tətbiqi əhəmiyyəti. Landşaftların optimallaşdırılma lahiyələrinin tərtibinin əsas mərhələləri və xəritələşdirilməsi

9. Landşaft planlaşdırılmasının əhəmiyyəti və mahiyyəti

"Landşaft və ərazi" planlaşdırılması anlayışları, onların fərqli və ümumi cəhətləri. Landşaft-ekoloji planlaşdırılma anlayışı və müasir dövrdə onun aktuallığının artması. Regional və landşaaft siyasətinin mahiyyəti, tətbiqi və üstünlükləri. Landşaft planlaşdırılmasının xarici ölkələrdə inkişafı və ondan Azərbaycanda istifadə imkanları. Dağlıq ölkələrdə landşaft planlaşdırılmasının özünəməxsus cəhətləri. Azrbaycanda landşaft planlaşdırılması tədqiqatları. Landşaft planlaşdırılmasının elmi və hüquqi əsasları

10. Landşaft planlaşdırılmasının əsas mərhələləri

Landşaft planlaşdırılmasının əsas istiqamətlərinin təyini: ekoloji, şəhərsalma, ərazi planlaşdırma, landşaft planlaşdırma, xüsusi layihələr, daxili turizmin və rekreasiyanın layihələndirilməsi və s. Həyata keçiriləcək tədbirlərin müəyyən edilməsi və inventarizisiyası lahiyələrinin ekoloji ekspertizası, şəhər və qəsəbələrin baş planlarında ətraf mühitin mühafizəsi, şəhərlərin yaşıllaşdırılması və landşaft planı, Azərbaycanda inzibzti bölgülər üzrə planlaşdırılmanın aparılması. Landşaft planlaşdırılmasında ziddiyyətlərin müəyyən edilməsi və həlli

11. Landşaft planlaşdırılmasının əsas prinsipləri

Regional və daha yüksək səviyyədə geosistemlərin təhlilinin aparılması. Təbii və təsərrüfat yerlərinin optimal nisbətinin müəyyən edilməsi və ekoloji tarazlıq. Antropogen yüklənmənin və prioritet təsərrüfat sahələrinin müəyyən edilməsi. Ekoloji cəhətdən qiymətli mərzlərin, biotopların, hövzələrin və s. müəyyən edilməsi və onlara qarşı təhlükənin lokallaşdırılması prinsipi. Landşaftın qoruyucu elementlərinin saxlanması. Təbii elementlərin və ya sistemlərin konservasiyası və s. prinsiplər

12. İri və orta miqyaslı landşaft planlaşdırılması xəritələrinin tərtibi

Landşaft planlaşdırılması məqsədilə iri və orta miqyaslı landşaftlardan istifadə, antropogen yüklənmə, demoqrafik yüklənmə, endemik fauna və flora, bitki torpaq və torpaqdan istifadə, landşaftların dayanıqlığı və həssaslığı, ekoloji və iqtisadi-sosial ziddiyyətlər və s. xəritələrin tərtib olunması və ya əldə olunması. İri miqyaslı landşaft planlaşdırılması xəritələrinə verilən tələblər. Orta miqyaslı landşaft planlaşdırılması xəritələrinin regional inkişafda rolu

13. Regional və məhəlli səviyyələrdə landşaft planlaşdırılması aparılmasının əsas prinsipləri

Regionların dayanıqlı və davamlı inkişafının landşaft-ekoloji əsaslandırılması. Regional və məhəlli səviyyələrdə landşaftların təbii və sosial-iqtisadi funksiyalarının tarazlaşdırılması. Regionlarda landşaftların xüsusi qorunma nisbətlərinin təyini üsulları. İri miqyaslı regional landşaft planlaşdırılması xəritələrinin məzmununa qoyulan tələblər. Bələdiyyə ərazilərinin landşaft planlaşdırılmasının səciyyəvi cəhətləri. Çərçivə landşaft planının hazirlanması

14. Landşaft ekoloji planlaşdırılmasının əsas istiqamətləri

Ekoloji karkaz anlayışı. Ərazinin ekoloji karkazının təşkilinin əsas prinsipləri. Landşaft-ekoloji planlaşdırmanın ərazi planlaşdırıl-masından fərqli xüsusiyyətləri. Landşaftlarda ekoloji ekspertiza. Rekreasiya məqsədli landşaft-ekoloji planlaşdırma. Landşaft-ekoloji planlaşdırmada əsas mərhələlər

15. Landşaft planlaşdırılmasının ekoloji təhlükəsizliyinin qorunmasında rolu

Landşaft tədqiqatlarında ekoloji təhlükəsizlik prinsipləri. Landşaftların antropogen yüklənməsinin ekoloji hədləri və

onun təyini üsulları. Landşaftların ekoloji yüklərinin idarə olunmasının əsas prinsipləri

Ədəbiyyat:

1. Будагов Б.А. Современные ландшафты Азербайджана, Баку, 1988

2. Дьяконов К.Н. А.В.Хорошев Актуальные проблемы и задачи ландшафтного планирования. В кн. Актуальные проблемы ландшафтного планирования, Москва, 2011

3. Qəribov Y.Ə. Azərbaycan Respublikasının müasir landşaftlarının antropogen transformasiyası, Bakı, 2011, 299 s

4. Qəribov Y.Ə. Azərbaycan Respublikasının təbii landşaftlarının optimallaşdırılması, Bakı, 2012, 216 s

5. Qəribov Y.Ə. Azərbaycan Respublikasının təbii landşaftları, Bakı, 2012, 185 s

6. Исаченко А.Г. Оптимизация приподной среды, Москва, 1980

7. İsmayılov M.C. Azərbaycan geosistemlərinin optimallaşdırılmasının müasir vəziyyəti və əsas istiqmətləri. Azərbaycan landşaftlarının optimallaşdırılması, səmərəli təşkili və davamlı inkişafının müasir problemləri kit-da, Bakı, 2011, səh.219-225

8. Исмаилов М.Д. Влияние структурно-функциональных оссбенностей современных ландшафтов контактных зон с целью территориальных планирования, Москва, 2011 стр 138-142

9. Məmmədov R.M. Azərbaycanda landşaft planlaşdırılması, Bakı, 2009, 142 s

10. Мусеибов М.А. Ландшафты Азербайджана, Баку, 2013